

**Le t'ju
prezantoj
me Biblën!**

nga William MacDonald

© E drejta e autorit: William MacDonald 1995

Përktheu dhe redaktoi:
Sali Kaceli & Asambleja Biblike, Pogradec

Citimet biblike janë nga bibla "Diodati i Ri" (1991 – 1994).
Përdorur me leje nga ALBANIAN BIBLE SOCIETY – A.B.S., TIRANË

Asambleja Biblike 2003
Pogradec

<http://asamblejabiblike.com/>

PËRMBAJTJA

1. BIBLA SI E TËRË

Vlera e Biblës
Të kuptuarit e Biblës
Shprehje biblike

2. DHJATA E VJETËR

Përmbajtja e Dhiatës së Vjetër
Librat historik (Vëllimi 1)
Librat e urtësisë dhe poezisë (Vëllimi 2)
Librat profetik (Vëllimi 3)

3. DHJATA E RE

Ungjijtë
Libri i veprave të apostujve
Letrat
Libri i Zbulesës

BIBLA SI E TËRË

Le ta zëmë se keni lexuar shumë pak nga Bibla. Nuk jeni familjarizuar me Biblën, por dëshironi të mësoni rreth saj. Ky libër është shkruar që t'ju ndihmojë të mësoni rreth Biblës me përshkrime të lexueshme dhe të kuptueshme, që trajtojnë tamam thelbin e çështjes. Zoti ju bekoftë ndërsa mësoni të shijoni Biblën në atë mënyrë në të cilën duhet kuptuar.

Vlera e Biblës

Së pari, duhet të dini se Bibla është Fjala unike e Perëndisë. Ajo përmban gjithçka që ne kemi nevojë të dimë rreth besimit dhe moralit në këtë jetë dhe, gjithçka që kemi nevojë të dimë rreth jetës së përjetshme në të ardhmen. Një shkrimtar anonim e ka cituar atë mjaft bukur: «Ky libër përmban mendjen e Perëndisë, gjendjen e njeriut, mënyrën e shpëtimit, zymtësinë e mëkatarëve dhe lumturinë e besimtarëve. Doktrinat e tij janë të shenjta, rregullat e tij janë të lidhur, historitë e tij janë të vërteta dhe vendimet e tij janë të pandryshueshme. Lexojeni atë që të jeni të mençur, besojeni që të shpëtoheni dhe praktikojeni që të jeni të shenjtë. Ai përmban dritë që t'ju drejtojë, ushqim që t'ju ushqejë dhe ngushëllim që t'ju gëzojë. Ai është harta e udhëtarit, busulla e pilotit, shpata e ushtarit dhe karta e të krishterit. Këtu parajsja është restauruar, qielli është hapur dhe portat e ferrit janë zbuluar. Krishti është tema e madhe e tij, e mira jonë është përcaktimi i tij dhe lavdia e Perëndisë është fundi i tij. Lexojeni atë ngadalë, herë pas here dhe me lutje. Ai është një minierë pasurie, një parajsë lavdie dhe një lum kënaqësie. Ai do të shpërblejë punën më të madhe dhe do të dënojë të gjithë ata që luajnë me përmbajtjen e tij të shenjtë. Është Libri i librave – Libri i Perëndisë – zbuluesi e Perëndisë për njeriun".

Bibla është ndarë në dy pjesë, Dhiata e Vjetër dhe Dhiata e Re. Dhiata e Vjetër përmban 39 libra dhe Dhiata e Re përmban 27 libra. Këto 66 libra janë shkruar nga rreth 36 njerëz të frymëzuar nga Perëndia në një periudhë afërsisht prej 1600 vjetësh. Meqë këta njerëz ishin të udhëhequr nga Perëndia Fryma e Shenjtë, të gjithë librat e tyre ndërthuren bashkë për të treguar të

njëjtën gjë.

Për arsye se Bibla është Fjala e frymëzuar e Perëndisë, ajo është e pashtershme. Ndërsa disa të vërteta themelore të besimit të krishterë mund të kuptohen lehtë, disa gjëra në Bibël nuk mund të kuptohen plotësisht deri kur të shkojmë në qiell. Kur vijmë te Bibla ne duhet të falënderojmë Perëndinë që di gjëra që ne nuk mund t'i kuptojmë plotësisht. Por ne duhet të besojmë gjithçka që thotë Perëndia, madje edhe në qoftë se nuk mund ta kuptojmë atë plotësisht. Ne nuk mund t'i lëmë mendjet tona të gjykojnë Biblën; në vend të saj, ne duhet të lëmë Biblën të gjykojë mendjet tona!

Në Ligjin e Përtërirë 29:29 lexojmë: «Gjërat e fshehta i përkasin Zotit, Perëndisë tonë, por gjërat e shfaqura janë për ne dhe për bijtë tanë për gjithnjë, me qëllim që të zbatojmë në praktikë tërë fjalët e këtij ligji». Fjalët e Urta 25:2 thotë: «Është lavdi e Perëndisë të fshehësh një gjë, por është lavdi e mbretërve ta hetosh atë». Ne duhet ta konsiderojmë atë nder që të hetojmë thesaret e të vërtetës që janë fshehur në Fjalën e Perëndisë!

Të kuptuarit e Biblës

Një nga çelësat kryesorë të të kuptuarit të Biblës është të bindurit. Dikush ka thënë: «Të qenit i bindur është organi i njohurisë frymërore». Kjo do të thotë se nëse i bindemi dritës që Perëndia na jep, Ai do të na japë edhe më tepër dritë. Njerëzit që bëjnë më shumë përparim në një studim biblik janë ata, të cilët kanë një dëshirë të vetme, të kulluar të zemrës për të bërë çfarëdo që thotë Perëndia.

Ka edhe rregulla të tjerë që do të na ndihmojnë ndërsa ne fillojmë të lexojmë Biblën. Rregulli bazë i interpretimit është ky: nëse kuptimi i dukshëm ka kuptim, mos kërkoni për ndonjë kuptim tjetër. Me fjalë të tjera, merre Biblën fjalë për fjalë kurdoherë që është e mundur.

Është gjithashtu e rëndësishme ta kuptojmë një pjesë në atë kontekst që gjendet. 1 Korintasve 8:5 thotë: «... ka shumë perëndi dhe zotër». Të marra veç e veç, këto fjalë sugjerojnë se ka më shumë se një Perëndi të vërtetë. Por konteksti më në gjerësi thotë se megjithëse ka shumë idhuj dhe hyjni pagane, përsëri për ne «ka veçse një Perëndi» (vargu 4) dhe «për ne ka veçse një Perëndi, Ati, nga i cili janë të gjitha gjërat dhe ne në të; dhe një Zot Jezus Krishti, me anë të cilit janë të gjitha gjërat dhe ne jetojmë me anë të Tij» (Vargu 6).

Është gjithashtu e rëndësishme të kuptojmë çdo pjesë në dritën e gjithë pjesës tjetër të Biblës. Asnjë pjesë e Shkrimit të Shenjtë nuk mund të kundërshtojë ndonjë pjesë tjetër të Shkrimit të Shenjtë. Secila e vërtetë e veçantë duhet të jetë në harmoni me të gjithë të vërtetën. E marrë në vetvete, Jakobi 2:24 mund të duket se na mëson shpëtimin me anë të veprave, por dëshmia e vetme e Shkrimit të Shenjtë është se shpëtimi është me anë të hirit, nëpërmjet besimit dhe se veprat janë fryt i shpëtimit, jo mjeti. (Jakobi 2:24 në fakt na mëson rëndësinë e veprave si një evidencë e jashtme e besimit.)

Shprehje biblike

Ndërsa lexoni Biblën, shumë shpejt do të kuptoni se ajo përdor figura letrare në shumë vende. Për shembull, kur Jezusi akuzoi farisenjtë për gëlltitjen e një deveje (Mateu 23:24), Ai po përdorte një figurë letrare, në të cilën një ekzagjerim me qëllim të çon tek e vërteta në një mënyrë të paharrueshme. Ndonjëherë një objekt përdoret si tip ose simbol i diçkaje tjetër. Kur Jezusi foli për lumenj të ujit të gjallë në Gjonin 7:38, Ai po i referohej Frymës së Shenjtë (shih vargun 39). Meqë përdorim figura letrare në të folurit tonë të përditshëm, ne zakonisht nuk kemi shumë vështirësi në dallimin e tyre në Bibël.

Ndonjëherë ka thënie përgjithësuese në Bibël që duhen kuptuar si lejim për përjashtime. Për shembull, atyre që nderojnë babanë dhe nënën u është premtuar jetë e gjatë mbi tokë (Efesianëve 6:2, 3). Por ne i njohim disa të rinj, të cilët i kanë nderuar prindërit e tyre, por kanë vdekur në një moshë të re. Por është akoma e vërtetë se si rregull i përgjithshëm fëmijët e bindur jetojnë më gjatë se të rinjtë e egër dhe rebelë.

Ndonjëherë Bibla flet për Perëndinë sikur «bën» gjëra të cilat në realitet Ai veçse i lejon të ndodhin. Për shembull, ne e dimë që Perëndia nuk bën ndonjë gjë që është e ligë ose e gabuar. Por ne lexojmë se «një shpirt i lig nga Zoti ishte mbi Saulin» (1 Samueli 19:9). Perëndia e lejoi këtë që të ndodhte, por nuk shkaktoi që të ndodhte.

Ndonjëherë Perëndia flet për çfarë është e sigurt që do të bëhet sikur tashmë të jetë ketë ndodhur. Në Romakëve 8:30 thuhet se besimtarët janë përlëvdur. Në fakt ne nuk do të përlëvdohemi derisa Krishti të vijë dhe të na marrë për tek shtëpia e Atit. Por e vërteta e këtij përlëvdimi të ardhshëm është aq e sigurt saqë Perëndia flet për të si një fakt i përmbushur. Sa gjë e mrekullueshme

është kjo – që mëkatari më pak i perëndishëm jo vetëm të shpëtojë nga ferri nëpërmjet besimit në Krishtin, por mund të jetë i sigurt për lavdinë që po vjen sikur ai tashmë ta ketë provuar atë!

Bibla ndonjëherë përdor atë çfarë ne e quajmë gjuhë të shfaqjes njerëzore. Për shembull, Jozueu 10:12 thotë se dielli nuk lëvizi nën urdhrin e Jozueut. Ne e dimë se është lëvizja e tokës dhe jo e diellit ajo që shkakton natën e ditën. Por u duk se dielli nuk lëvizi për arsye se orët e dritës së diellit u zgjatën. Kjo është gjuha e shfaqjes njerëzore.

Fjala «bir» në Bibël mund të nënkuptojë gjithashtu nip, stërnip ose pasardhës tjetër. Ashtu si edhe fjalët «bijë», «vëlla» dhe «motër», mund të kenë kuptime më të gjera.

Kur vjen tek pozicionet gjeografike në Bibël, ata pothuajse janë dhënë në referencë me kombin e Izraelit ose me qytetin e Jeruzalemit. Kështu «veriu» zakonisht nënkuptohet veriu i Izraelit ose Jeruzalemit.

Referencat biblike zakonisht jepen si më poshtë: Gjoni 3:16, që do të thotë, Ungjilli i Gjonit, kapitulli 3, vargu 16.

Ka një balancim të gjërave parësore në Fjalën e Perëndisë. Disa të vërteta trajtohen pak, ndërsa çështje të tjera theksohen shumë. Ne duhet të mundohemi të marrim një pamje të balancuar të Shkrimit të Shenjtë, jo duke shkelur në një temë sikur të ishte e vetmja temë, por duke e mbajtur atë në rëndësinë e duhur.

Kur shkrimtarët e Dhiatës së Re, të frymëzuar nga Fryma, cituan pjesë nga Dhiata e Vjetër, ata ndonjëherë e përdorin citimin në një mënyrë të ndryshme, por krejt legjitime, kështu duke i dhënë pjesës në Dhiatën e Vjetër një kuptim tjetër dhe më të pasur.

Ndërsa lexoni dhe studioni Biblën përditë, ju do të shijoni një të kuptuar gjithnjë e më të pasur të Perëndisë sonë madhështor dhe të planit të Tij të mrekullueshëm të jetës për të gjithë ata që e marrin Jezus Krishtin si Shpëtimtar dhe Zot. Bëjeni atë dëshirën tuaj përjetë!

DHJATA E VJETËR

Mendojeni Dhiatën e Vjetër si të ndarë në tre vëllime të ndryshme:

Vëllimi 1 – Histori – Zanafilla deri te Esteri

Vëllimi 2 – Urtësi dhe poezi – Jobi deri te Kantiku i Kantikëve

Vëllimi 3 – Profeci – Isaia deri te Malakia

Ne do ta trajtojmë secilën pjesë më në detaje, por së pari le të marrim parasysh ca informacion të përgjithshëm rreth Dhiatës së Vjetër.

Përmbajtja e Dhiatës së Vjetër

Dhiata e Vjetër fillimisht është shkruar në gjuhën Hebraike, përveç disa pjesëve në librin e Danielit, të cilat u shkruan në aramaisht ose gjuhën kaldease. Dhiata e Vjetër përfshin gjerësinë kohore nga krijimi deri rreth 400 vjet para ardhjes së Krishtit.

11 kapitujt e parë të Zanafillës trajtojnë njerëzimin në përgjithësi. Në kapitullin 12, Perëndia zgjedh Abramin për të kryesuar kombin hebre, popullin e Tij tokësor të zgjedhur-Izraelin. Popuj të tjerë janë prezantuar për lidhjet që ata mund të kenë pasur me Izraelin.

Krishti është tema kryesore e Dhiatës së Vjetër dhe me anë të kësaj nënkuptojmë se e hasim Atë edhe të portretizuar edhe të premtuar në të gjithë Dhiatën e Vjetër. Për shembull, ne e hasim Krishtin të portretizuar në jetën e Jozefit (Zanafilla 37:50), në Qengjin e Pashkës (Eksodi 12:3-10; krahaso 1 Korintasve 5:7) dhe në gjarprin prej bronzi (Numrat 21:8, 9; krahaso Gjoni 3:14, 15). Ne hasim premtime të vendlindjes së Tij, të lindjes nga një e virgjër, të shërbimit, të mohimit, të tradhtisë, të vdekjes, varrosjes, ringjalljes dhe ardhjes përsëri.

Megjithëse librat e Dhiatës së Vjetër kanë të bëjnë kryesisht me Izraelin sesa me kishën e krishterë, ata janë të mbushur me mësim praktikë për ne sot. Portretizimet ose «tipat» e Dhiatës së Vjetër janë veçanërisht të rëndësishëm. Shumë nga këta portretizime janë shpjeguar në Dhiatën e Re.

Librat historik (Vëllimi 1)

Tani le të shohim librat historik të Dhiatës së Vjetër – librat nga Zanafilla deri te Esteri.

Shumica e këtyre librave ndjekin njëri-tjetrin në rend kronologjik. Sidoqoftë, ka disa përjashtime, ndërsa ne do t'i shohim më vonë.

Pesë librat e parë quhen Pentateuku ose Pesë librat e Moisiut.

ZANAFILLA. Bibla fillon me dëshminë e krijimit, një çështje me interes universal. Vazhdon shpejt me rënien e njeriut, e cila shpjegon plotësisht anën e errët të jetës. Ligësia e tepruar solli përmbytjen, ku mbijetoi vetëm Noeu dhe familja e tij. Kulla e Babelit ishte monument i krenarisë dhe rebelimit të njeriut ndaj Perëndisë. Në Zanafillën, kapitulli 12, Perëndia thirri Abramit të largohej nga Uri, për të udhëtuar në atë çfarë më vonë u quajt Palestinë dhe të bëhej ati i popullit hebre. Abrahamit dhe Sarës i lindi Isaku në moshë të thyer. Pastaj linja e njerëzve të zgjedhur të Perëndisë kaloi deri te Jakobi, një njeri gjithashtu plot besim. Jakobi u bë babai i 12 bijve, kokat e 12 fiseve të Izraelit. Një nga këta bij, i quajtur Jozef, më vonë bëhet më kryesori. I dashur nga babai i tij, i urryer nga vëllezërit e tij dhe i shitur në Egjipt, ai u bë i njohur në qeveri. Kur familja e tij u kërcënua nga uria në Kanaan, ai i solli ata në Egjipt dhe u siguroi të gjitha nevojat. Zanafilla përfundon me vdekjen e Jozefit në Egjipt. Ka mbi 100 mënyra, në të cilat Jozefi është një tablo ose «tipizim» i Zotit Jezus Krisht.

EKSODI. Ndërsa koha kalonte dhe Izraelitët u shumuan në Egjipt, një Faraon i ri erdhi në fuqi, i cili i skllavëroi ata. Perëndia thirri Moisiun për t'i dorëzuar ultimatumin Faraonit: «Lëre popullin tim të shkojë!» Por Faraoni nuk e linte. Nëntë plagë të tmerrshme dështuan për të ndryshuar mendjen e tij, por e dhjeta pati sukses. Izraelitët e mbajtën Mbikalimin, një festë fetare, në të cilën gjaku i një qengji, i spërkatur në derën e një shtëpie, shpëtoi të parëlindurit nga shkatërrimi. Kjo, në mënyrë dramatike portretizon shpëtimin nëpërmjet besimit në Krishtin, Qengjin e Perëndisë, gjaku i të cilit u derdh për faljen e mëkateve tona.

Pas Pashkës, Izraelitët u larguan nga Egjipti. Nëpërmjet një mrekullie të fuqishme, Perëndia u bëri të mundur të kalonin Detin e Kuq, por ushtria

Egjiptiane që i ndiqte u mbyt. Udhëtimi i tyre i çoi ata te Maja frikë-frymëzuese Sinai, ku Perëndia u dha atyre Dhjetë Urdhëresat. Gjithashtu, në këtë kohë, Perëndia dha edhe shumë udhëzime në lidhje me një Tabernakull (një tendë e përdorur për adhurimin e Jehovës), një priftëri dhe një sistem flijimesh. Në fund të Eksodit, Tabernakulli ngrihet dhe njerëzit janë akoma në kamp në Malin Sinai.

LEVITIKU. Ky është një libër udhëzimesh për priftërinë levitike, i dhënë Moisiut ndërsa populli (Izrael) ishte në Malin Sinai. Levitiku thekson nevojën për shenjtërim në jetën e njerëzve të Perëndisë. Thekson pesë ofrimet kryesore – e djegur, ushqim, paqe, mëkat dhe shkelje – të cilat të gjitha paraportretizojnë Personin dhe punën flijuese të Krishtit, i cili vdiq si Zëvendësim për mëkatarët. Levitiku përmban ligje në lidhje me priftërinjtë, ushqimet, të cilat ishin gjithnjë e më shumë sipas ligjeve të dietës, pastërtinë personale dhe moralin dhe zbulimin dhe trajtimin e sëmundjes së lebrës. Së fundi, Levitiku jep udhëzime për ditët e rëndësishme të shenjta në kalendarin fetar Izraelit: Shabatin, Pashkën, Festën e Bukës pa maja, Festën e Prodhimeve të Para, Festën e Javëve ose të Rrëshajës, Festën e Borive, Ditën e Shlyerjes së mëkateve dhe Festën e Tabernakullit. Këto festa simbolizojnë ngjarje të rëndësishme në punën e Perëndisë me Izraelin, disa të së kaluarës, disa të së ardhmes. Pashka, për shembull, simbolizon vdekjen e Krishtit, Festa e Prodhimeve të Para simbolizon ringjalljen e Tij dhe Festa e Javëve tregon zbritjen e Frymës së Shenjtë në ditën e Rrëshajave.

NUMRAT. Deri tek Numrat 10:11, populli (hebrenjtë) ishte akoma duke fushuar në Sinai, duke u përgatitur për marshimin për në Tokën e Premtuar. Një numërim u bë në atë kohë dhe, një tjetër në fund të librit – kështu e mori emrin Numra. Pas rreth një viti në Sinai, populli e la kampin dhe filloi udhëtimin nëpër shkretëtirë, plot ankime, rebelim dhe mosbesim. Në Kadesh-Barnea ata dërguan 12 spiunë në Kanaan. Të gjithë përveç dy prej spiunëve, Jozueu dhe Kalebi, këshilluan se ishte e pashpresë të hynin në tokën e premtuar (megjithëse premtimi i Perëndisë u siguronte sukses). Si rezultat, Perëndia solli dy gjykime të tmerrshëm mbi popullin. Së pari, ata u endën nëpër shkretëtirë për 40 vjet – një vit për çdo ditë që spiunët ishin në Kanaan. Udhë ekzakte e endjeve nuk dihet. Së dyti, të gjithë ushtarët mbi 20 vjeç që

ishin larguar nga Egjipti (përveç Jozueut dhe Kalebit, të cilët i besuan Perëndisë) vdiqën në shkretëtirë. Madje edhe vetë Moisiu u përjashtua të hynte në Tokë, sepse ai nuk iu bind Perëndisë në zemërimin e tij. Kur izraelitët u ankuan kundër Zotit dhe u kafshuan nga gjarpërinj flakërues, ata u shpëtuan duke shikuar gjarpurin prej bronzi, të cilin Moisiu ngriti mbi një shtyllë (shihni Gjonin 3:14, 15 për interpretim). Pas vitesh të endjeve pa synim, populli përfundimisht arriti fushat e Moabit, në anën lindore të lumit Jordan, përballë Jerikos.

LIGJI I PËRTËRIRË. Këto fjalë nënkuptojnë «ligjin e dytë». Për arsye se një brez tjetër kishte lindur qëkur izraelitët ishin larguar nga Egjipti, ishte e nevojshme që populli të udhëzohej në Ligjin e Perëndisë para se të hynte në Tokën e Premtuar. Kështu në Ligjin e Përtërirë, ne gjejmë Moisiun duke i kujtuar popullit se ata do ta shijonin bekimin e Perëndisë në tokën e premtuar vetëm, nëse do të ishin të bindur ndaj Fjalës së Perëndisë. Ai ua kujtoi historinë e kaluar me qëllim që të nxirrnin mësim nga ajo. Ai rishikoi ligjin, veçanërisht duke i paralajmëruar njerëzit kundër tradhtisë bashkëshortore dhe martesave të përziera. Ai dha ligje shtesë për sa i përket jetës në Kanaan dhe paratregoi rezultatet e bindjes dhe mosbindjes së tyre. Në fund të librit, Moisiu vdiq dhe drejtimi u pasua nga Jozueu. Të gjitha ngjarjet në Ligjin e Përtërirë zënë vend në fushat e Moabit, ku populli po fushonte në fund të librit të Numrave.

JOZUEU. Izraelitët tani ishin gati për pushtimin e Kanaanit. Jozueu u dha atyre urdhrat e marshimit, pastaj dërgoi spiunë në Jeriko, të cilët gjetën ndihmë nga prostituta Rahab. Strategjia bazë ishte të ndanin dhe të pushtonin. Së pari, u organizua fushata qendrore, në të cilën ushtria kaloi lumin Jordan, robëroi Jerikon dhe pastaj (pas dështimit fillestar) pushtoi Ain. Fushata jugore vazhdoi më pas. Jozueu dhe trupat e tij mposhtën një ligë prej pesë mbretërish në Gibeon. Së fundi, organizuan ofensivën në veri duke arritur ujërat e Meromit.

Pastaj vendi u nda midis fiseve, me 9,5 fise në perëndim të lumit Jordan dhe 2,5 fise (Reuben, Gad dhe gjysma e fisit të Manasit) në lindje të lumit Jordan. Gjashtë qytete u ngritën për strehimin e të aksidentuarve në luftë dhe 42 qytete u ndërtuan për Levitët.

Mesazhi i lamtumirës i Jozueut tregon për shqetësimin e tij që populli të mos binte në idhujtari. Ashtu siç Jozueu i sfidoi ata me fjalët: «Zgjidhni sot kujt doni t'i shërbeni» (Joz. 24:15), ashtu jemi të sfiduar edhe ne për të zgjedhur Krishtin ose botën, shpëtimin ose mëkatin, qiellin ose ferrin.

GJYQTARËT. Pas vdekjes së Jozueut, Izraeli hyri në një periudhë kur, pa qeverisje të fortë qendrore, njerëzit bënë çfarëdo që ata dëshiruan. Si ndëshkim, Perëndia i dorëzoi ata në duart e shtypësve paganë. Kur izraelitët i bënë thirrje Zotit, Ai ngriti udhëheqës ushtarakë (këtu të quajtur gjyqtarë) për t'i shpëtuar ata dhe për të shërbyer në një periudhë paqeje. Kjo strukturë në formë rrethi mund të përshkruhet si mëkat, skllavëri, përgjërëm dhe shpëtim, ose si rebelim, shpagim, pendim dhe pushim. Gjyqtarët më të mirënjohur ishin Othnieli, Ehudi, Shamgari, Deborahu, Gideoni, Jefthahu dhe Samsoni. Pesë kapitujt e fundit të Gjyqtarëve japin shembuj të gjendjes së ulët fetare, morale dhe politike, që mbizotëroi në këtë periudhë.

RUTHI. Gjatë kohës së Gjyqtarëve, një familje hebre nga Betlehemi shkoi në një vend johebre të Moabit për t'i shpëtuar një zije buke. Të dy bijtë u martuan me vajza të Moabit, njëra nga të cilat ishte Ruthi. Pastaj tragjedia ngjau. Babai hebre dhe të dy bijtë e tij vdiqën. Ruthi vendosi të shkonte në Betlehem me të vjehrrën e saj, Naomin. Atje Boazi, një i afërm i bashkëshortit të mëparshëm të Ruthit, u martua me të, kështu duke ruajtur emrin e familjes dhe duke mbajtur pasurinë në familje. Biri i tyre, Obedi, u bë gjyshi i Davidit dhe kështu një paraardhës i Krishtit. Boazi simbolizon Zotin Jezus Krisht si I vetmi që u siguron shpengim dhe pushim atyre që i besojnë veten Atij.

SAMUELI I PARË. Tre personazhet kryesore në këtë libër janë Samueli, Sauli dhe Davidi. Profeti Samuel erdhi në fuqi në kohën kur priftëria kishte dështuar dhe populli ishte në kërkim të një mbreti, si kombet e tjerë. Kjo kërkesë përfaqësoi një hedhje poshtë të sundimit të Perëndisë mbi ta. Mbreti i parë ishte Sauli, i cili u duk premtues në fillim, por përfundimisht nuk iu bind Zotit herë pas here. Ai ishte marrëzishet xheloz ndaj Davidit, i cili ishte bërë shumë i njohur pas mposhtjes së Goliathit. Davidi ishte vendosur mbret fshehtazi për të zëvendësuar Saulin, por u pengua për të marrë fronin nga përpjekjet pa pushim të Saulit në jetën e tij. Së fundi, Sauli dështoi në betejë dhe kreu

vetëvrasje.

SAMUELI I DYTË. Për më shumë se shtatë vjet Davidi sundoi vetëm në pjesën jugore të mbretërisë, e njohur si Judea. Pastaj ai u vendos si mbret mbi të 12 fiset. Suksese të sundimit të Davidit ishin fitoret e shkëlqyeshme ushtarake, themelimi i Jeruzalemit si kryeqyteti politik dhe fetar i Izraelit dhe përgatitjet për ndërtimin e Tempullit. Perëndia i premtoi atij një fron përgjithmonë dhe pasardhës për t'u ulur në atë fron, një premtim që është përmbushur plotësisht në Jezusin, Mesian. Mëkati i Davidit me Bathshebën vuri në lëvizje një seri fatkeqësish, e cila përfshiu vdekjen e tre bijve dhe arriti kulmin në birin e tij Absalomin, i cili e çoi Davidin në mërgim të përkohshëm. Pasi Absalomi u ther, Davidi me krenari numëroi njerëzit, duke provokuar një murtagjë hyjnore të dërguar që vrau 70,000 veta.

LIBRI I PARË DHE I DYTË I MBRETËRVE. Pasi Salomoni pasoi babanë e tij, Davidin, si mbret, ai u pushtua nga një program ambicioz ndërtimi, projekti më i famshëm ekzistues, Tempulli. Por Salomoni nuk iu bind Zotit duke u martuar me gra pagane, të cilat e udhëhoqën atë në tradhti bashkëshortore dhe duke grumbulluar një numër të madh kuajsh për forcë ushtarake, sesa në besimin në Zotin. Megjithëse sundimi i tij ishte sundim paqeje dhe lulëzimi, ai rezultoi në taksa shtypëse mbi popullin. Kështu, kur Salomoni vdiq dhe biri i tij Roboami e pasoi, populli kërkoi lehtësim nga taksat. Duke hedhur poshtë këshillën e këshilltarëve të babait të tij, Roboami u vuri veshin këshilltarëve të tij të rinj duke kërcënuar akoma më shumë. Kjo çoi në një ndarje në mbretëri me Jeroboamin duke udhëhequr 10 fiset në veri, të njohur si Izraeli ose Efraimi. Roboami mbeti me mbretërinë e jugut, e njohur si Judea dhe e përbërë nga Judea, Benjamini dhe shumica e Levitëve.

Pastaj pati një vazhdimësi mbretërishe në secilën mbretëri. Izraeli kishte 19 mbretër, të gjithë të këqij dhe 9 dinasti ose familje. Izraeli vazhdoi deri në vitin 721 para Krishtit, kur u robërua nga Asirianët. Judea kishte 20 mbretër, të gjithë të së njëjtës dinasti ose linje gjaku. Mbretërit e mirë të Judesë ishin Asa, Josafati, Joasi, Azaria, Jothami, Ezekia dhe Josia. Judea u robërua nga babilonasit në vitin 586 para Krishtit.

Shërbimi i profetit Elia është i njohur në një të tretën e fundit të 1 Mbretërit dhe pastaj profeti Eliseu bëhet i njohur në një të tretën e parë të 2 Mbretërit.

LIBRI I PARË DHE I DYTË I KRONIKAVE. Libri i Parë i Kronikave përmbledh gjerësisht të njëjtën kohë të 1 dhe 2 Samuelit dhe 2 Kronikave ka të bëjë mjaft me të njëjtën periudhë kohore si në 1 dhe 2 Mbretërit. Por ka disa ndryshime të rëndësishme. Ndërsa libri i Samuelit dhe Mbretërve janë të dhëna historike, 1 dhe 2 Kronikave janë më tepër një interpretim frymëror. Për shembull, librat e Kronikave theksojnë më shumë Davidin sesa Saulin, Judenë më shumë sesa Izraelin, mbretërit e mirë sesa të këqijtë, rregullin priftëror sesa atë politik. Gjenden dy ndryshime tjera që duhen përmendur. 1 Kronikave fillon me nëntë kapituj të gjenealogjive, që nuk gjenden në Samuelit dhe 2 Kronikave përfundon me dekretin e Kirit, që nuk gjendet në 2 Mbretërve. Ky dekret i lejonte hebrenjtë të ktheheshin në tokën e tyre që të rindërtonin Tempullin.

ESDRA. Kur Kiri nxori dekretin se hebrenjtë mund të ktheheshin në tokën e tyre nga Babiloni, Zerubabeli udhëhoqi ekspeditën e parë prej rreth 50,000 patriotëve besnikë. Megjithëse patën opozitë të fortë, këta njerëz bënë të mundur që Tempulli të rindërtohej .

Gjashtëdhjetë vjet më vonë, Esdra udhëhoqi një grup tjetër mërgimtarësh për në atdheun e tyre. Esdra realizoi një fushatë të suksesshme për të hequr dorë nga gratë e huaja, me të cilat ishin martuar.

NEHEMIA. Gjatë sundimit të sundimtarit persian Artakserksi, Nehemia u autorizua të kthehej në Jerusalem me urdhër që të rindëronte murin. Pasi puna përfundoi në 52 ditë, pati një ringjallje frymërore si rezultat i leximit publik të Fjalës së Perëndisë.

Kur Nehemia u kthye në Persi, njerëzit në Jerusalem ranë në mëkat. Ata lejuan që Tempulli të mos mbahej si i shenjtë, dështuan në mbështetjen e Levitëve, nuk mbajtën Shabatin dhe u martuan me gra johebre. Nehemia u kthye përsëri në Jerusalem, i reformoi këta abuzime dhe e udhëzoi popullin me Fjalën e Zotit.

Historia e Dhiatës së Vjetër mbyllet në këtë pikë, afërsisht 400 vjet para Krishtit. Megjithëse libri i Esterit e ndjek atë në ndarjen e librave historik të Biblës, në fakt ngjarjet në të zunë vend para ngjarjeve në Nehemian. Dhiata e Vjetër është e heshtur rreth periudhës 400 vjeçare midis librit të fundit të

Dhiatës së Vjetër dhe librit të parë të Dhiatës së Re. Disa u shkruan gjatë kësaj periudhe dhe përmbajnë ca informacion të dobishëm (megjithëse me gabime) rreth «400 vjetëve të heshtur» të periudhës midis dhiatave.

ESTERI. Ngjarjet në Esterin ndodhën në Persi midis kapitullit të gjashtë dhe të shtatë të Esdrës. Kur mbreti pers e dëboi gruan e tij dhe kërkoi për një mbretëreshë tjetër, një vajzë hebre e quajtur Ester, u zgjodh. Një armik i quajtur Haman e bindi mbretin për të nxjerrë një dekret të pacenueshëm që deklaronte se të gjithë hebrenjtë në mbretëri duhej të vriteshin në një datë të caktuar. Duke ndjekur këshillën e Mardokeut, kushëririn të saj, Esteri shkoi para mbretit dhe denoncoi Hamanin. I tërë kurthi i tij dështoi dhe ai u ekzekutua. Pastaj Esteri pati sukses për nxjerrjen e një dekreti tjetër, që i lejonte hebrenjtë të mbronin vetveten. Kjo rezultoi në një çlirim madhështor të hebrenjve, akoma e kremtuar në festën e Purimit.

Librat e urtësisë dhe poezisë (Vëllimi 2)

Libri i Jobit deri te Kantiku i Kantikëve janë klasifikuar si Urtësi dhe Poezi. Mendojini ata si një libër himnesh në mes të Dhiatës së Vjetër. Këto libra janë shkruar në kohë të ndryshme gjatë periudhës historike që sapo studiuam. Ngjarjet në Jobin, për shembull, shkojnë deri në Zanafillën, në vitet para Abrahamit. Meqë shumë nga Psalmet u shkruan nga Davidi, ne i përfshijmë ata me periudhën në 1 dhe 2 Samuelit. Salomoni shkroi Fjalët e Urta, Predikuesin dhe Kantikun e Kantikëve dhe, kështu këto libra i përkasin pjesës së parë të 1 Mbretërit.

JOB. Ndoshta asnjë njeri tjetër në histori nuk ka vuajtur aq shumë humbje në familje dhe pasurive në një ditë sa Jobi. Tre miq që shkuan ta ngushëllonin arritën në konkluzionin e gabuar, se ai po vuante si rezultat i mëkatit në jetën e tij. Një i ri, i quajtur Elifaz, u mundua ta zgjidhte problemin e vuajtjes së Jobit. Por nuk ishte deri kur Jobi pa madhësinë, drejtësinë, fuqinë dhe urtësinë e Perëndisë, që ai mundi të rrëfente dështimin e vet dhe të lutej për miqtë e tij. Pastaj Jobi mori dyfishin e pasurisë që ai zotëronte më parë.

PSALMET. Gjysma e psalmeve ose më shumë në këtë libër himnesh të Izraelit të lashtë u shkruan nga Davidi, por disa psalme janë shkruar nga Asafi,

djemtë e Korehut, Salomoni, Moisiu dhe Ethani. Autorësia e rreth 50 psalmeve nuk dihet.

Psalmet ndahen në pesë libra, si më poshtë: 1-41; 42-72; 73-89; 90-106; 107-150.

Disa nga psalmet janë historik, që tregojnë për ngjarje të rëndësishme në përvojën e kombit të Izraelit ose të vetë psalmistit. Shumë nga psalmet janë mesianik, që paratregojnë jetën, vdekjen, ringjalljen, ngjitjen, ardhjen e dytë dhe sundimin mijëvjeçar të Zotit Jezus. Psalmet e pendimit janë ata në të cilët autori pranon mëkatin e tij dhe kërkon falje. Psalmet e mallkimit i bëjnë thirrje zemërimit e Perëndisë mbi armiqtë e Tij. Shumica e psalmeve, sidoqoftë, janë adhurim i kulluar dhe lavdërim.

Shumica e psalmeve kanë tituj, duke përfshirë fjalë që mund të përcaktonin udhëzime muzikore. Studiuesit janë ndarë midis tyre në atë nëse këta tituj janë pjesë e tekstit fillestar.

Poezia hebraike nuk kërkon rimë ose gjatësi të caktuar vargu, sepse bazohet në konstrukte të tilla si paralelizmat dhe akrostiku. Në paralelizëm citohet një mendim dhe pastaj citohet sërish në gjuhë identike ose të ngjashme. Në akrostik vargjet mund të fillojnë me përsëritje të germave të alfabetit Hebraik ose në sekuenca të tjera.

FJALËT E URTA. Fjalët e Urta janë një koleksion i rëndësishëm i thënieve të urta të shkruara nga Salomoni dhe nga njerëz të tjerë të urtë në një stil të shkurtër dhe të lehtë për t'u mbajtur mend. Ato janë shkruar veçanërisht për të rinjtë. Shumica e Fjalëve të Urta janë thënie të shkurtra faktesh ose krahasimesh, ose kontrastesh, ose paralelizmash. Ata mbulojnë një sferë të gjerë temash, të gjitha të një vlere praktike intensive.

PREDIKUESI. Ky libër regjistron atë çfarë Salomoni kërkon «nën diell» për përmbushje në jetë. Ai provoi arsimimin, kënaqësinë, materializmin, pasurinë, muzikën, filozofinë dhe seksin, por arriti në konkluzionin se jeta është e pakuptimshme dhe e kotë. Faza çelës «nën diell» zë vend 29 herë. Libri trajton urtësinë njerëzore në majat e saj, e ndarë nga zbulesa hyjnore, që mundohet të zgjidhë misterin e jetës. Ky libër është përfshirë në Fjalën e frymëzuar të Perëndisë që të na mësojë të shohim mbi diellin me qëllim që të gjejmë jetë kuptimplote. Shekuj më vonë, Jezusi tha se ata që pinë nga uji i

kësaj bote do të kenë etje përsëri, por ata që pinë nga uji që Ai siguron nuk do të kenë kurrë etje (Gjoni 4:13, 14). A po kërkojmë në vendin e duhur për kënaqësi?

KANTIKU I KANTIKËVE. Interpretimi i zakonshëm i këtij libri është se ai përshkruan dashurinë e Salomonit për një vajzë shulamite dhe se simbolizon dashurinë e Krishtit për Izraelin ose për kishën.

Një pikëpamje tjetër sheh tre personazhe kryesore – Salomonin, shumaliten dhe të dashurin e saj bari. Salomoni kërkon ta marrë shumaliten në haremin e tij, por ajo është besnike ndaj të dashurit të saj dhe në kapitullin e fundit ajo kthehet në fshatin e saj për t'u martuar me të. Sipas kësaj pikëpamje, libri është një protestë ndaj pabesisë martesore si ajo e treguar nga Izraeli ndaj Perëndisë.

Gjuha origjinale e Dhiatës së Vjetër tregon nëse folësi është mashkull apo femër dhe nëse është vetëm një folës apo një grup. Disa versione moderne të Biblës mundohen të tregojnë këta dallime.

Librat profetik (Vëllimi 3)

Të 16 profetët shkrimtarë të Dhiatës së Vjetër (nga Isaia deri te Malakia) shërbyen gjatë tre periudhave të ndryshme të historisë hebre. Shumica e tyre dhanë mesazhin e Perëndisë gjatë Mbretërisë së Ndarë. Dy nga këta profetë (Ezekieli dhe Danieli) ishin aktivë gjatë mërgimit në Babiloni dhe tre profetë (Hagai, Zakaria, Malakia) shërbyen pasi njerëzit u kthyen nga mërgimi. Kështu, ata hyjnë në librat historik nga 1 Mbretërit deri te Nehemia.

Profetët ishin goja për Perëndinë, të cilët ishin rritur në një kohë të rënies frymërore për të thirrur njerëzit te Zoti dhe për t'i paralajmëruar për gjykimin nëse ata nuk i bindeshin.

Isaia, Jeremia, Ezekieli dhe Danieli njihen si Profetë të Mëdhenj, kryesisht për arsye se librat e tyre janë të gjatë. Të tjerët quhen Profetë të Vegjël, sepse librat e tyre, megjithëse të rëndësishëm, janë të shkurtër në krahasim me të tjerët.

Temat e mëposhtme zënë vend rregullisht në shkrimet profetike.

1. Shenjtëria e Perëndisë
2. Mëkati dhe dështimi i popullit të zgjedhur të Perëndisë

3. Thirrje për pendim
4. Gjykimi i Perëndisë nëse njerëzit nuk pendohen
5. Gjykimi i Perëndisë në kombet përreth
6. Kthimi i një pjese të kombit nga robëria
7. Ardhja e Mesias dhe hedhja poshtë e Tij
8. Ardhja e dytë e Mesias në fuqi dhe lavdi
9. Restaurimi i popullit të zgjedhur të Perëndisë
10. Sundimi universal i Krishtit

Ja disa çelësa të dobishëm në studimin e librave profetikë. Ndonjëherë profeti kalon nga e kaluara ose e tashmja në të ardhmen, duke lënë pas qindra vjet pa tranzicione me fjalë. Kini kujdes për këta tranzicione të menjëhershme!

Disa profeci kanë një përmbushje të hershme të pjesshme dhe një përmbushje të dytë të plotë. Ky njihet si Ligji i Referimit të Dyfishtë.

Emrat Izrael, Efraim, Jozef dhe Samari zakonisht kanë të bëjnë me Mbretërinë së Veriut, megjithëse Izraeli ndonjëherë nënkupton të gjithë 12 fiset. Judea dhe Jeruzalemi i referohen Mbretërisë së Jugut.

Ninive ishte kryeqyteti i Asirisë, Damasku i Sirisë dhe Babiloni i Babilonisë ose Kaldesë.

Fjalë si vende të larta, lisa dhe kopshte kanë të bëjnë me idhujtari.

Profetët mund të klasifikohen sipas njerëzve (popujve), të cilëve u shërbyen, megjithëse shpeshherë pati edhe përjashtime.

IZRAELI	JUDEA	KOMBET
Osea	Isaia	Nahum
Amos	Jeremia	Abdia
Jona	Joeli	
	Mikea	
	Habakuku	
	Sofonia	
	Ezekieli	
	Danieli	
	Hagai	
	Zakaria	
	Malakia	

ISAIA. I njohur si Profeti ungjillor, Isaia jetoi gjatë sundimit të Uziahut, Jothamit dhe Ezekias (mbretër të Judesë). Gjatë kësaj kohe Mbretëria e Veriut u robërua nga Asiria dhe Judea gjithashtu u kërcënua nga Asirianët. Isaia e siguroi Ezekian se Zoti do ta shkatërronte ushtrinë Asiriane para se të mund të pushtonte Jeruzalemin. Por ai gjithashtu paralajmëroi se Judea do të robërohej më vonë nga babilonasit për shkak të idhujtarisë.

Në qoftë se 39 kapitujt e parë të Isaia korrespondojnë me 39 librat e Dhiatës së Vjetër, atëherë 26 kapitujt e fundit të Isaia sigurisht janë paralel me 26 librat e Dhiatës së Re me mesazhet e tyre ngushëlluese rreth Mesias – Ardhjen e Tij të parë, veprimtarinë publike, mohimin, vdekjen, ringjalljen, lartësimin, ardhjen e dytë dhe sundimin e lavdishëm. Isaia 53 na jep një përshkrim grafik të vdekjes së Krishtit, megjithëse fjalët janë shkruar rreth 700 vjet para se ngjarja të ndodhte.

JEREMIA. Profeti Vajtures shërbeu gjatë kohës që Judea u kërcënua dhe pastaj u robërua nga babilonasit. I drejtuar nga Perëndia, Jeremia i këshilloi njerëzit që t'u nënshtroheshin babilonasve, por ata e akuzuan atë për tradhti dhe u munduan ta vrisnin. Pasi Jeruzalemi ra, ai u lejua që të qëndronte atje me disa të tjerë. Ai i këshilloi të tjerët që të mos largoheshin për në Egjipt, por ata jo vetëm që shkuan vetë, por tërhoqën edhe atë gjithashtu. Jeremia vdiq në Egjipt.

Krahas parashikimit të robërisë nga Babilonia, Jeremia parashikoi shkatërrimin e asaj perandorie në fund të 70 vjetëve dhe kthimin e hebrenjve në tokën e tyre.

VAJTIMET. Ky është vajtim për shkatërrimin e Jeruzalemit. Profeti tregon emocionet e hebrenjve ndërsa ata shikonin babilonasit duke sulmuar dhe pastaj duke robëruar qytetin e tyre të dashur.

EZEKIELI. Ezekieli ishte çuar në Babiloni 11 vjet para rënies së Jeruzalemit. Nëpërmjet një serie vizionesh dhe artesh simbolike, ai i kujton Judesë mëkatet, paralajmëron për mërgimin që ishte gati të ndodhte dhe hedh poshtë mundësinë e kthimit të shpejtë. Ai pastaj dënon kombet e tjerë johebre për idhujtarinë dhe ligësinë e tyre. Së fundi, ai profetizon pendimin dhe

restaurimin e gjithë kombit (Izraelit dhe Judesë) nën mënyrën paqësore të Mesias.

Shiheni lëvizjen e resë së lavdisë ose Shekinah në librin e Ezekielit! Reja largohet nga Vendi shumë i Shenjtë dhe për te pragu i Tempullit (9:3), pastaj mbi prag (10:4), pastaj te hyrja në lindje (10:19), pastaj te mali në lindje të qytetit (11:23). Kjo portretizon Zotin që largohet nga Tempulli i Tij dhe nga Qyteti, për arsye të mëkateve të njerëzve. Ai përfundimisht do të kthehet në Tempull (43:2) në një ditë që akoma është në të ardhmen.

DANIELI. Ashtu si Ezekieli, Danieli profetizoi gjatë mërgimit. Ai trajtoi veçanërisht «kohët e johebrenjve» kur katër fuqi botërore do të mbanin popullin hebre nën sundim. Këta fuqi ishin Babilonia, Medo-Persia, Greqia dhe Roma, të simbolizuara nga një shëmbëllim i përbërë nga katër lloje metalesh dhe gjithashtu të simbolizuara nga katër egërsira. Këta katër fuqi botërore do të vazhdonin nga një perandori e pestë, mbretëria e Zotit Jezus Krisht, e simbolizuar nga një gur i madh, copëtues.

Libri i Danielit përmban gjithashtu edhe dëshminë drithëruese të tre hebrenjve, të cilët u ngritën në krye të drejtimit politik krahas refuzimit të tyre për kompromis (kapitulli 1); mbrojtjen e tyre të mrekullueshme në furrën e ndezur (kapitulli 3); dhe përvojën e paharrueshme të Danielit në gropën e luanëve (kapitulli 6).

Vegimi profetik i Danielit për 70 «javët» (490 vjet) të superioritetit të johebrenjve (kapitulli 9) mbulon ardhjen e parë të Krishtit, e kalon epokën e kishës së sotme dhe pastaj trajton periudhën e Shtrëngesës së madhe (menjëherë para ardhjes së dytë të Krishtit).

Kapitujt e fundit të Danielit (11 dhe 12) paratregojnë pushtimin e Medo-Persisë nga Greqia, rënien e Perandorisë Greke, ngritjen e Antikrishtit të ardhshëm dhe ardhjen e Shtrëngesës së Madhe.

OSEA. Osea i profetizoi Izraelit gjatë viteve të perëndimit. Martesa e Oseas me një prostitutë, e cila provoi se ishte e pabesë ndaj tij, por përfundimisht e restauruar, portretizon marrëdhënien e Izraelit me Perëndinë: gjithnjë në rënie, por përfundimisht e sjellë te Zoti në bekim.

JOELI. Joeli ishte për Judenë, ndoshta nga sundimi i Joashit deri te Ahazi.

Fraza e tij çelës është «dita e Zotit», një kohë gjykimi të egër e simbolizuar në fund nga një mori karkalecash. Ai njihet si «profeti i Rrëshajës», sepse ai paratregon derdhjen universale të Frymës së Shenjtë, në Ditën e Rrëshajave (50 ditë pas ringjalljes së Krishtit), i cili ishte premtim. Joeli gjithashtu parashikon gjykimin e kombeve johebre dhe bekimin e Izraelit në Mijëvjeçarin e ardhshëm. Premtimi i tij se «kushdo që do të thërrasë në emrin e Zotit do të çlirohet» (2:32) është cituar nga Pali në Romakëve 10:13 për të treguar se shpëtimi është për këdo që beson në Zotin Jezus Krishtin si Shpëtimtar personal.

AMOSI. Ky rojtar u thirr që të largohej nga shtëpia afër Betlehemit dhe të udhëtonte për në veri te viçi i artë në Bethel me qëllim që të thërriste për mëkatet e Izraelit. I njohur si profeti i drejtësisë shoqërore, ai e bashkoi Izraelin me johebrenjtë dhe Judenë si të pjekur për gjykimin e Perëndisë. Nëpërmjet një seri vizionesh ai portretizoi kohën e afërt dhe sigurinë e dënimit. Por libri përfundon me premtimin e kthimit tek Perëndia dhe restaurimit të Izraelit.

ABDIA. Abdia parashikon shkatërrimin e plotë të Edomit për arsye të krenarisë dhe për arsye se u gëzua për shkatërrimin e Jeruzalemit.

JONA. Jona është i ndryshëm nga të gjithë profetët e tjerë në atë se përvojat e tij më tepër sesa fjalët e tij përbëjnë profeci. I urdhëruar nga Perëndia për të shkuar dhe predikuar në Niniven pagane, Jona nuk iu bind, u hodh në det, u gëlltit por nuk u tret nga një peshk i madh, u nxor në bregdet, iu dha një shans i dytë dhe ishte mjeti për fillimin e një ringjalljeje të madhe. Në të njëjtën mënyrë, Izraeli u urdhërua të ishte një misionar për johebrenjtë, ishte i pabindur, u shpërnda nëpër kombe të tjerë, por nuk humbi si komb. Kur Izraeli të restaurohet në ardhjen e dytë të Krishtit, Izraeli do të jetë kanali i bekimit mbarëbotëror.

Përvoja e Jonas në lidhje me peshkun është gjithashtu simbolike për vdekjen, varrosjen dhe ringjalljen e Krishtit (Mateu 12:40).

Jona i profetizoi Izraelit, ndoshta gjatë sundimit të Jeohazit, Joashit dhe Jeroboamit II.

MIKEA. I së njëjtës kohë me Isaian, profecia e Mikeas flet për misterin e tre qyteteve: Samarisë, kryeqytetit të Izraelit, i caktuar për t'u robëruar nga Asirianët; Jeruzalemit, kryeqyteti i Judesë, i paracaktuar për shkatërrim nga Babiloni (me Samarinë dhe Jeruzalemin fajtorë për mëkatet e idhujtarisë, padrejtësisë dhe mërisë); Betlehemit, vendlindja e Mesias së premtuar, i cili mund të çepëtonte armikun dhe të sillte paqe për Izraelin.

NAHUMI. Në kohën kur Judea ishte nën Asirianë, Nahumi solli premtimin e shkatërrimit të Ninives. Ai e përshkruan rënien e qytetit në detaje – lumin vërsues dhe zjarrin e madh. Qyteti ishte shpëtuar në kohën e Jonas, por ai ra pas 200 vjetësh.

HABAKUKU. Pasi ai pa ligësinë e Judesë, Habakuku i kërkoi Perëndisë sesi mund ta toleronte atë. Zoti iu përgjigj se ai do ta dënonte Judenë nëpërmjet Babilonasve. Kjo e shqetësoi profetin edhe më tepër. Si mund të përdorte Perëndia një popull më të lig se Judea për të disiplinuar popullin e Tij? Përgjigjja është se të drejtët do të jetojnë me besim, kushdo qofshin ata dhe, se të ligtë do të shkatërrohen. Kjo e kënaqi Habakukun, kështu ai e mbylli profecinë e tij me një këngë gëzimi.

SOFONIA. Dy mendime çelës në profecinë e Sofonisë janë gjykimi dhe gëzimi. Perëndia do ta gjykojë Judenë për arsye të idhujtarisë së saj të tepruar. Dita e Zotit do të jetë një kohë lufte, shqetësimi dhe shkatërrimi. Kombe johebre, si Filistia, Moabi, Amoni, Etiopia dhe Asiria nuk do t'i shpëtojnë.

Përfundimisht, populli i Perëndisë do të restaurohet dhe Perëndia do të ngazëllohet për ta me gëzim.

HAGAI. Hagai, Zakaria dhe Malakia u profetizuan hebrenjve, të cilët u kthyen në tokën e tyre nga Babilonia. Kur Zerubabeli dhe bashkëpunëtorët e tij u munduan të rindërtonin Tempullin, ata u kundërshtuan keqas nga samaritanët. Hagai i qortoi hebrenjtë për mosreagimin e tyre për jetesën në shtëpi të mira, ndërkohë kur Tempulli ishte gërmadhë. Ai u kujtoi atyre pagën për mosbindjen në të kaluarën dhe u kërkoi të vazhdonin me planin e ndërtimit. Ai priti me padurim kohën kur Perëndia do të shkatërronte mbretëritë e kësaj bote dhe të shpëtojë popullin e Tij të zgjedhur.

ZAKARIA. Bashkë me Hagain, Zakaria profetizoi gjatë kohës së mbuluar nga Esdra duke inkurajuar mërgimtarët e kthyer për të rindërtuar Tempullin. Në tetë vizione të lartë simbolike, ai parashikoi gjykimin për shtypësit hebre, gjykimin e judaizmit kundërshtar, pastrimin dhe restaurimin e pjesës që kishte mbetur nga hebrenjtë dhe sundimin e lavdishëm të Mesias. Zakaria kujtohet veçanërisht për profecitë e tij në lidhje me Zotin Jezus – hyrjen e Tij triumfale, tradhtinë e Tij për 30 copë argjendi, vdekjen e Tij si Bari i rrahur, shfaqjen e Tij të lavdishme në Malin e Ullinjve dhe sundimin e Tij mijëvjeçar si Prift-Mbret.

MALAKIA. Ngjarjet në Malakia paralelizohen me ata në Nehemia, në mbyllje të historisë së Dhiatës së Vjetër. Tempulli dhe muret e Jeruzalemit janë rindërtuar, por një seri abuzimesh kanë depërtuar brenda. Malakia u mundua t'i korrigjonte këta abuzime si mosdashuria, ofrimet e ndotura, divorcet, martesat e përziera dhe neglizhimi i të dhjetës. Ai parashikoi ardhjen e parë të Krishtit, të paraprirë nga mesazh-sjellësi i Tij, të cilin e dimë se është Gjon Pagëzori. Ai gjithashtu parashikoi kohën kur Krishti do të vijë si Dielli i Drejtësisë, i paraprirë nga profeti Elia. Atëherë Krishti do të gjykojë të paperëndishmit, por do të sjellë bekim atyre që i frikësohen Zotit.

3 DHJATA E RE

Ungjijtë

Ungjijtë ndoshta janë pjesa më e njohur e Biblës. Por ndërsa shumë njerëz kanë njohuri rreth Ungjijve, vetëm pak e kuptojnë sferën dhe qëllimin e këtyre katër librave. Shumica mendojnë se ata janë thjeshtë katër biografi të Krishtit.

Është e rëndësishme të theksojmë se Ungjijtë nuk kanë qëllim që të japin një dëshmi të plotë të jetës së Krishtit në tokë. Fryma e Shenjtë ka zgjedhur ngjarje të caktuara dhe i ka ndërthurur ata së bashku për të theksuar aspekte të caktuara të jetës së Krishtit. Faktet e mëposhtme e ilustrojnë këtë përzgjedhje. Me përjashtim të pesë kapitujve, i gjithë materiali në Ungjijtë, ka të bëjë me tre vitet e fundit të Shpëtimtarit në tokë. Njëzet e tetë kapituj kanë të bëjnë me 10 ditët midis ardhjes së Tij të fundit në Betani dhe ringjalljes së Tij. Ungjijve nuk u mungon të japin një dëshmi të plotë të madje viteve të fundit të veprimtarisë së Shpëtimtarit. Gjoni na kujton se ka edhe shumë gjëra të tjera që Ai bëri, të cilat, po të shkruheshin një nga një, nuk do të mjaftonte mbarë bota që t'i nxinte ato (Gjoni 21:25).

Shkruesit e Ungjijve zgjodhën ngjarje që paraqesin aspekte të ndryshme të Zotit tonë. Për këtë arsye, disa ngjarje gjenden vetëm në një Ungjill, disa në dy ose tre Ungjij dhe disa në të katër.

Ngjarjet e jetës së Krishtit nuk janë vënë në rendin kronologjik. Për ne rendi kronologjik na duket më i sakti. Por ndonjëherë është më e rëndësishme t'u referohemi ngjarjeve në një mënyrë të tillë që të nxjerrim mësimet morale ose frymërore.

Secili nga Ungjijtë ka si qëllim që të paraqesë Krishtin në një aspekt të ndryshëm. Mateu e paraqet Atë kryesisht si Mbret, Marku si Shërbëtor, Lluka si Njeri dhe Gjoni si Perëndi (megjithëse ka ca përjashtime). Kjo paraqitje e katërfishtë duket se gjendet në shumë pjesë të Dhiatës së Vjetër dhe të Re, siç mund të shihet në tabelën e mëposhtme:

Mateu	Marku	Lluka	Gjoni
Mbret	Shërbëtor	Njeri	Perëndi
Luan	Ka	Njeri	Shqiponjë
Eze. 1:10 Zbu. 4:7	Eze. 1:10 Zbu. 4:7	Eze. 1:10 Zbu. 4:7	Eze. 1:10 Zbu. 4:7
Dega (ose Biri)	Shërbëtori Im	Njeriu	Dega e Davidit
Jer. 23:5	Zak. 3:8	Zak. 6:12	Isa. 4:2,6
Ja, Mbreti Yt	Ja, Shërbëtori Yt	Ja, Njeriu	Ja, Perëndia
Zak. 9:9	Isa. 42:1	Zak. 6:12	Isa. 40:9
E purpur	E kuqe flakë	Li i bardhë	Blu

Katër ngjyrat duhen shpjeguar. Këto ngjyra gjendeshin në Tabernakullin dhe në disa nga veshjet e priftërinjve. E purpurta është ngjyra e mbretërimit; mbretërit e Madianit, për shembull, vishnin rroba ngjyrë të purpurt (Gjyqtarët 8:26). E kuqja flakë bëhej nga krimbi koçenal, duke na kujtuar Shërbëtorin që vuan dhe derdh gjakun, i cili tha: «Unë jam një krimb dhe jo një njeri...» (Psalmi 22:6). Ngjyra e bardhë e lirit flet për drejtësinë (Zbulesa 19:8), për jetën e panjollë të Zotit tonë si njeri. Ngjyra blu është Ngjyra e qiellit, që na kujton Atë që erdhi nga qielli.

Shkrimtarët e Ungjijve i zgjodhën materialet e tyre që t'i përshtaten një aspekti të veçantë të Zotit që ata dëshironin të paraqisnin. Kështu Mateu jep një gjenealogji të Jezusit për të provuar të drejtën e Tij ligjore për fronin. Lluka jep një gjenealogji për të provuar se Zoti ynë ishte me të vërtetë njerëzor. Marku nuk jep një gjenealogji sepse ajo nuk është e rëndësishme për një shërbëtor. Dhe Gjoni nuk jep një gjenealogji sepse si Biri i Perëndisë, Zoti Jezus nuk kishte fillim.

Ndonjëherë ajo që duket se është e njëjta ngjarje në Ungjij të ndryshëm në fakt del se është ngjarje të ndryshme. Pastrimi i Tempullit në Gjonin 2:13-25 zë vend në fillim të shërbimit publik të Krishtit, ndërsa pastrimi në Mateu 21:12-17, Marku 11:15-19 dhe Lluka 19:45, 46 zënë vend në fund të shërbimit të Tij .

Dëshmi të ndryshme të të njëjtës ngjarje nuk janë kurrë kontradiktore. Ndonjëherë ata janë shtesë. Secili nga Ungjijtë jep një dëshmi të ndryshme të

fjalëve në krye të Kryqit:

Mateu 27:37: «Ky është Jezusi Mbreti i hebrenjve»

Marku 15:26: «Mbreti i hebrenjve»

Lluka 23:38: «Ky është Mbreti i hebrenjve»

Gjoni 19:19: «Jezusi i Nazaretit, Mbreti i hebrenjve»

Po t'i bashkoni të gjitha këto së bashku do të gjeni këtë mbishkrim në Kryq:
«Ky është Jezusi i Nazaretit, Mbreti i hebrenjve».

Por nëse ndryshimet janë ose jo shtesë, ka gjithmonë një arsye për to dhe ajo arsye është që të nxjerrin ca të vërteta frymërore, domethënëse dhe kuptimplotë.

Shërbimi publik i Krishtit mund të ndahet në tre faza:

Shërbimi Judeas – rreth një vit

Gjoni 1:15 – 4:54

Shërbimi në Galile – rreth një vit e nëntë muaj

Mateu 4:12 – 18:3 5

Marku 1:14 – 9:50

Lluka 3:19 – 9:50

Gjoni 5:1 – 10:21

Shërbimi në Perea – rreth katër ose pesë muaj

Mateu 19:1 – 20:28

Marku 10:1 – 10:45

Lluka 9:51 – 18:34

Gjoni 10:22 – 11:57

Tre Ungjijtë e parë quhen sinoptikë (Syn = me; optic = shoh), në kuptimin që, në përgjithësi, ata mbulojnë të njëjtin terren ose kanë të njëjtën pamje të shërbimit të Zotit tonë. Ungjilli i Gjonit quhet autoptik (aut = vetë; optic = shoh), sepse Gjoni e sheh Zotin në një mënyrë që është e ndryshme nga të tjerët. Mbi 90 përqind e materialit të mbuluar prej Gjonit është unik për këtë

Ungjill.

Ungjijtë nuk janë së pari një prezantim i shpëtimit, megjithëse ai përfshihet. Për më tepër ata janë një regjistrim historik i ngjarjeve, nëpërmjet të cilave shpëtimi është bërë i mundur – vdekja, varrosja, ringjallja dhe përlëvdimi i Zotit Jezus Krisht.

MATEU. Ungjilli i Mateut flet për Mbretin – gjenealogjinë e Tij, lindjen dhe vitet e vegjëlisë; përbërjen e mbretërisë së Tij (Predikimi në Mal); dhe kredencialet, mohimin, opozitën e madhe, arrestimin, vdekjen, varrosjen dhe ringjalljen e Tij. Predikimi profetik (Mateu 24 dhe 25) është një nga pjesët profetike të Shkrimit të Shenjtë.

MARKU. Krishti si Shërbëtori i përsosur hyn direkt në shërbimin e Tij. Ju do të vini re përdorimin shpesh të fjalës menjëherë. Ky libër është libër veprimi. Siç mund ta prisnit, këtu theksohen më shumë veprat e Zotit sesa fjalët e Tij. Një varg çelës është 10:45: «Sepse Biri i Njeriut nuk erdhi që t'i shërbejnë, por për të shërbyer dhe për të dhënë jetën e Tij si çmim për shpengimin e shumë vetave».

LLUKA. Lluka e portretizon Krishtin si Biri i përsosur i Njeriut. Megjithatë, theksimi që Lluka u jep lutjeve të Krishtit, nuk është i çuditshëm. Keqardhja dhe falja nga Zoti janë gjithashtu të forta nëpër gjithë Ungjillin. Lluka flet shumë për gratë dhe fëmijët, për këngët dhe termat e dishepullimit dhe për çështjet mjekësore.

GJONI. Qëllimi i këtij Ungjilli thuhet në 20:31: «... që ju të besoni se Jezusi është Krishti, Biri i Perëndisë dhe që, duke besuar, ta keni jetën në emër të Tij». Ka shtatë mrekulli ose shenja që mbështesin thënien e Jezusit për të qenët Biri i vetëm i Perëndisë. Zoti Jezus i zbaton Vetes Emrin hyjnor UNË JAM shtatë herë. Gjoni ka nëntë shërbesa të Zotit tonë që nuk gjenden tjetërkund. Ndoshta vargu më i njohur në Bibël është Gjoni 3:16: «Sepse Perëndia aq e deshi botën, sa dha Birin e Tij të vetëmlindurin, që, kushdo që beson në Të, të mos humbasë, por të ketë jetë të përjetshme». Gjoni quhet «Ungjilli me dy fjalë», sepse tregon në mënyrë kaq të saktë se ne shpëtohemi nëpërmjet besimit në Birin e Perëndisë, i cili vdiq si Zëvendësues, duke paguar dënimin

për mëkatet tona.

Libri i veprave të apostujve

J. B. Filips e quajti parafrazimin e tij të Veprave «Kisha e re në veprim». Është një titull shumë i përshtatshëm sepse në këtë libër Lluka tregon lindjen dhe vitet e para të shoqërisë së re të Perëndisë.

Përshkrimi i Veprave mbulon 34 vjetët nga ngjitja e Krishtit deri në burgosjen e parë të Palit në Romë (60-63 e.s.).

Apostulli Pjetër zë rolin kyç në kapitujt 1-12. Pas kësaj, Pali është apostulli më i njohur.

Teksti i Veprave nuk tenton të japë një histori të plotë të kishës së hershme, por vetëm izoloi ngjarje të zgjedhura nga Fryma e Shenjtë për të treguar zhvillimin frymëror të kishës.

Veprat 1:8 formon një lloj përmbledhjeje të librit: «... ju do të bëheni dëshmitarët e Mi në Jerusalem dhe në gjithë Judenë, në Samari dhe deri në skajin e dheut». Ne mund ta ndajmë atë në këtë mënyrë:

Jerusalem(1:1 – 8:1a)

Jude (8:1b)

Samari(8:1b, 4 – 25)

Skajin e dheut (9:1 – 28:31)

Veprat përshkruajnë një përmbushje historike të porosisë së Krishtit që ungjilli duhet t'i predikohet hebrenjtë të parit, pastaj johebrenjve.

Ndoshta një nga çelësat më të rëndësishëm në të kuptuarit e librit të Veprave është të kuptojmë se ai është kalimtar – domethënë, lidh periudhën nga fillimi i kishës (kur përbëhej pothuajse krejtësisht nga hebrenj të konvertuar) deri në kohën kur i hoqi rrobat e varrit të judaizmit dhe u shtri në një shoqëri të re të përbërë nga hebrenj dhe johebrenj, të gjithë një në Krishtin Jezus. Në fillim të Veprave të krishterët takoheshin në Tempull dhe Sinagogë, por ndërsa koha kalonte ata takoheshin kryesisht në shtëpi.

Ja pikat kryesore të librit:

Ngjitja e Krishtit (kapitulli 1)

Datëlindja e kishës, kur Fryma e Shenjtë erdhi në ditën e Rrëshajave

(kapitulli 2)

Shërbimi i Pjetrit dhe Gjonit, i shoqëruar nga një kundërshtim i madh (kapitujt 3-5)

Shërbimi, arrestimi, mbrojtja dhe martirizimi i Stefanit (kapitujt 6, 7)

Filipi merr ungjillin për në Samari (kapitulli 8)

Konvertimi i Saulit nga Tarsi (kapitulli 9)

Pjetri merr ungjillin për tek Korneli, një johebre (kapitulli 10)

Ungjilli arrin në Antioki (kapitulli 11)

Martirizimi i Jakobit (kapitulli 12)

Udhëtimi i parë në mision i Palit (kapitujt 13, 14)

Kuvendi në Jerusalem (kapitulli 15)

Udhëtimi i dytë në mision i Palit (kapitujt 16-18)

Udhëtimi i tretë në mision i Palit (kapitujt 19-21)

Burgosja e Palit në Cezarea (kapitujt 22-26)

Udhëtimi i Palit për në Romë dhe burgosja atje (kapitujt 27, 28)

Letrat

Trembëdhjetë nga Letrat e Dhiatës së Re u shkruan nga Pali, tre nga Gjoni, dy nga Pjetri, një nga Jakobi dhe një nga Juda. Për sa i përket letrës drejtuar Hebrejve duhet të themi «Shkrimtari nuk dihet».

Katër nga letrat e Palit quhen Letrat e Burgut – Efesianëve, Filipianëve, Kolosianëve dhe Filemonit. Ata u shkruan gjatë burgosjes së tij të parë në Romë.

1 dhe 2 Timoteut dhe Titit quhen Letrat Baritore sepse ata trajtojnë kujdesin pastoral ose të bariut në kishë.

Letrave të shkruara nga Gjoni, Pjetri, Jakobi dhe Juda zakonisht u referohemi si Letrat e Përgjithshme.

Në studimin e letrave është e dobishme të vëmë re nëse shkrimtari flet për pozitën apo për praktikën e besimtarit. Pozita i referohet të qëndruarit tonë frymëror në Krishtin. Kur një person është shpëtuar, Perëndia nuk e sheh më atë si mëkatar në mëkatet e tij; por në vend të saj, Perëndia e sheh atë të veshur me gjithë përsosmërinë e Krishtit dhe e pranon atë në ato baza. Pozita e besimtarit është aq e përsosur sa e Krishtit, sepse ai është në Krishtin.

Praktika, nga ana tjetër i referohet asaj çfarë ne duhet të jemi ose jemi në jetën tonë të përditshme. Fatkeqësisht, praktika jonë është shumë larg nga të

qenët i përsosur. Kur lexojmë se shenjtërohem i në Krishtin, ajo ka të bëjë me pozitën tonë. Kur lexojmë se ne duhet të shenjtërohem i, ajo ka të bëjë me çfarë praktikojmë.

Fjalët «në Krishtin» zakonisht i referohen pozitës sonë, ndërsa fjalët «në Zotin» zakonisht kanë të bëjnë me praktikën tonë. Tre kapitujt e parë të Efesianëve janë pozicionale, që përshkruajnë se çfarë ka bërë hiri i Perëndisë për ne. Tre kapitujt e fundit janë praktik, që na tregojnë se si duhet të reagojmë ndaj këtij hiri. Dy kapitujt e parë të Kolosianëve kanë të bëjnë me pozicionin tonë, dy të fundit me praktikën tonë. Unë e konsideroj dallimin midis pozitës dhe praktikës si çelësin e vetëm kryesor në të kuptuarit e Letrave.

Është gjithashtu e rëndësishme të dallojmë kur shkrimtari po trajton gjëra themelore dhe kur ai po trajton gjëra jothelbësore. Frymëzimi i Shkrimeve të Shenjta, të qenët hyjni e Krishtit dhe shpëtimi me anë të hirit nëpërmjet besimit janë të gjitha themelore dhe asnjë ndryshim mendimi nuk mund të tolerohet midis të krishterëve të vërtetë. Por në fusha të tjera, si ngrënia e mishit, festimi i festave fetare etj., mund të zbatohen parime të ndryshme. Për të tilla gjëra lexojmë në Romakëve 14:5 «Gjithsecili të jetë plotësisht i bindur në mendjen e tij». Në 1 Korintasve 6:12 Pali thotë: «Të gjitha gjërat janë të ligjshme për mua» dhe në Titit 1:15: «Gjithçka është e pastër për ata që janë të pastër». Ne duhet të kuptojmë në leximin e këtyre tre thënieve se ata trajtojnë vetëm gjëra dytësore që nuk janë të drejta ose të gabuara në vetvete.

Megjithëse besimtari nuk është nën ligjin, por nën hirin, Letrat e Dhiatës së Re janë të mbushura me urdhëresa për t'u zbatuar. Sidoqoftë, këto urdhëresa nuk janë dhënë si ligj, me dënime të bashkangjitura, por si shembuj praktikë të asaj sesi duhet të reagojmë ndaj hirit të Perëndisë.

Në leximin e Letrave, duhet t'u kushtojmë vëmendje të veçantë përemrave. Në Efesianëve 2:1-3, «ju» dhe «juve» i referohen njerëzve të cilët ishin johebrenj para se të shpëtoheshin, ndërsa «ne» i referohet njerëzve, të cilët ishin hebrenj para shpëtimit. Në 1 Gjoni 2:28 përemri «ju» – «ju qëndroni në të» – i referohet lexuesve të Gjonit, ndërsa «ne» i referohet Gjonit dhe apostujve të tjerë. Me fjalë të tjera, ju qëndroni në Të që ne, etërit tuaj frymërorë, të mos turpërohemi.

Një çelës tjetër – kujtoni, kur Fryma e Shenjtë përdor fjalë të ndryshme, një ndryshim në kuptim zakonisht është pasur si qëllim. Për shembull, ka

ndryshim midis fëmijëve dhe bijve. Të gjithë besimtarët janë fëmijë dhe bij të Perëndisë. Si fëmijë ata janë anëtarë të familjes së Perëndisë. Si bij ata trajtohen si bij të rritur, të pjekur me të gjitha privilegjet dhe përgjegjësitë e të qenit bij.

Studimi i disa Letrave arrihet kur studiojmë prejardhjen e tyre historike në Ungjijtë ose në librin e Veprave. Më tepër informacion rreth këshillës që Pali përshkruan në Galatasve 2:1-10 gjendet në Veprat 15:1-29. Në studimin e letrave të Pjetrit, ju do të hasni shumë iluzione në ngjarje të jetës së Pjetrit të regjistruara në Ungjijtë dhe në Veprat.

ROMAKËVE. Në këtë letër, Pali jep një shpjegim të qartë të Ungjillit. Së pari ai tregon se të gjithë njerëzit kanë mëkatuar dhe janë nën gjykimin e Perëndisë. Perëndia është i drejtë dhe duhet t'i dënojë mëkatarët, por Perëndia është gjithashtu i mëshirshëm dhe dëshiron t'i shpëtojë ata. Kur Zoti Jezus vdiq, Ai vdiq si Zëvendësues për mëkatarët, duke paguar borxhin të plotë. Kjo i siguroi Perëndisë një bazë të drejtë mbi të cilën Ai mund të shfajësojë mëkatarët e paperëndishëm. Gjithçka që një mëkatar duhet të bëjë, është ta marrë Jezus Krishtin si Shpëtimtar dhe Zot nëpërmjet një veprimi të prerë besimi. Pasi Perëndia e shfajëson një person, Ai vazhdon ta shenjtërojë atë, domethënë, e fuqizon atë të jetojë një jetë të shenjtë. Hapi i fundit i programit të Perëndisë është të përlëvdojë mëkatarin e shpëtuar – ta marrë atë në shtëpi në qiell, përgjithmonë i lirë nga mëkati, sëmundja dhe vdekja. Në Romakëve 9-11 Pali shpjegon se kombi i Izraelit është lënë mënjanë përkohësisht, për arsye të hedhjes poshtë të Mesias dhe se johebrenjve u është dhënë një vend privilegji. Por Izraeli besues do të restaurohet kur Mesia të kthehet. Pesë kapitujt e fundit theksojnë detyrimin praktik të atyre që janë përligjur nëpërmjet besimit.

LETRA E PARË KORINTASVE. Dikush në Korint i kishte shkruar Palit rreth problemeve dhe pyetjeve që kishin lindur në asamblenë atje. Në përgjigjen e tij, Pali u përgjigjet të tilla pyetjeve si:

Si duhet t'i trajtojnë shenjtorët ndarjet dhe konfliktet në kishë?

Çfarë duhet të bëhet me një anëtar që është fajtor për imoralitet?

A është e drejtë për një të krishterë të kthehet te ligji kundër një besimtari

tjetër?

Cili është qëndrimi i duhur i krishterë ndaj imoralitetit?

A është më mirë për një besimtar të martohet apo të qëndrojë beqar?

A duhet të hanë të krishterët ushqime që u janë ofruar idhujve?

Cili është vendi i gruas në adhurimin publik?

Çfarë është Darka e Zotit dhe si duhet të festohet?

Çfarë duhet të dimë rreth dhuntive të Frymës së Shenjtë, përdorimin dhe abuzimin e tyre?

Sa e rëndësishme është doktrina e ringjalljes?

Cila është përgjegjësia jonë ndaj të varfërve?

LETRA E DYTË KORINTASVE. Për arsye se vërtetësia e të qenit të Palit apostull ishte vënë në pikëpyetje, ai këtu tregon për një mbrojtje të shërbimit të tij, veçanërisht duke theksuar vuajtjet që ai duroi për hir të ungjillit. Në vazhdim ai u kërkon me të madhe shenjtorëve t'u japin me bujari atyre në nevojë, duke ndjekur shembullin e Zotit Jezus Krisht.

GALATASVE. Mësues të rremë kishin ardhur në kisha në Galati, që këmbëngulnin se mbajtja e ligjit ishte e nevojshme për shpëtim dhe shenjtërim. Pali e sulmon këtë herezi të rrënjosur thellë, e cila është e zakonshme madje edhe sot, duke treguar se shpëtimi është vetëm me anë të hirit nëpërmjet besimit. Ai shpjegon rolin e ligjit në planin e Perëndisë dhe lirinë e besimtarit nga prangat.

EFESIANËVE. Në tre kapitujt e parë, Pali tregon për të vërtetën e madhe të kishës, se hebrenjtë që besojnë dhe johebrenjtë që besojnë kanë formuar një «njeri të ri» në Krishtin Jezus. Armiqësia e vjetër midis dy grupeve është zhdukur, meqë Krishti ka bërë paqe me anë të gjakut të Tij në Kryq. Tani johebrenjtë që besojnë janë bashkë-trashëgimtarë, bashkë-anëtarë dhe bashkë-pjesëtarë. Tre kapitujt e fundit japin udhëzime praktike sesi besimtarët mund të ecin të denjë për thirrjen e tyre qiellore. Vargjet 8-10 të kapitullit 2 janë të rëndësishëm, sepse ata tregojnë se jemi shpëtuar me anë të hirit, nëpërmjet besimit, për në vepra të mira. Veprat e mira janë evidenca ose rezultati i shpëtimit tonë- jo mjeti për të siguruar atë.

FILIPIANËVE. Fjalët çelës këtu janë «gëzim» dhe «ngazëllohuni». Pali mund të ngazëllohet gjatë burgosjes së tij, sepse gëzimi i tij nuk varet në rrethanat tokësore. Në vend të saj, gëzimi i tij është në Krishtin dhe kështu ai është i pandryshueshëm. Për të njëjtën arsye ai u kërkon filipianëve të ngazëllohen gjithmonë. Ai i mëson ata të imitojnë mendjen e Jezusit, ai i paralajmëron ata kundër mësuesve të rremë dhe tregon shembullin e tij se i konsideron të gjitha gjërat një humbje në krahasim me vlerën e lartë të njohjes së Krishtit.

KOLOSIANËVE. Ndërsa në Efesianëve vetë kisha është vënë në dukje, në Kolosianëve theksi është vënë në Krishtin si Koka e kishës. Shenjtorët e asaj kishe po ekspozoheshin ndaj mësimëve të rreme, që i pushtuan ata me filozofi të rreme, tradita, shugurime, legalizma (d.m.th. ligje jobiblike) dhe asketizëm (d.m.th. praktika e vetëmohimit). Pali u tregon atyre të pushtohen nga Krishti; plotësia e Perëndisë-Hyj banon në Të dhe ata janë të plotë në Të. Apostulli shton udhëzime praktike, të ngjashme me ata në Efesianëve, në lidhje me marrëdhëniet e ndryshme të jetës – burrë dhe grua, prindër dhe fëmijë, punëdhënës dhe të punësuar.

LETRA E PARË THESALONIKASVE. Letra e parë e Palit ka të bëjë kryesisht me ardhjen e Krishtit. G. Harding Uud e kuptoi esencën e librit, kur ai tha se i krishteri, që po kërkon kthimin e Zotit nuk ka aspak vend për idhuj në zemrën e tij (kapitulli 1), për zmbropsje në shërbimin e tij (kapitulli 2), për ndarje në bashkësinë e tij (kapitulli 3), për dëshpërim në mendjen e tij (kapitulli 4), ose për mëkat në jetën e tij (kapitulli 5).

LETRA E DYTË THESALONIKASVE. Disa nga shenjtorët mendonin se ata tashmë ishin në kohën e shtrëngesës, e njohur si dita e Zotit. Prandaj Pali i udhëzon ata se para se ajo ditë të vijë, do të ketë largim të madh nga besimi dhe njeriu i mëkatit (Antikrishti) do të shfaqet.

Shpresa e ardhjes së Krishtit nuk është përligjeje për idhujtari, tregon Pali. Të krishterët duhet të punojnë për furnizimin e nevojave të tyre dhe të mos lodhen kurrë në të bërët mirë.

Vargu 8 i kapitullit 1 paralajmëron për një gjykim të madh mbi jobesimtarët, kur Krishti të kthehet për të sunduar. Ai do të vijë «në një zjarr flakëruës, për t'u hakmarrë kundër atyre që nuk njohin Perëndi dhe ndaj atyre që nuk i

binden ungjillit të Zotit tonë Jezus Krisht». Njerëzit thonë se kushton tepër shumë për të qenë i krishterë. Por mendoni rrezikun e të mos qenit i krishterë!

LETRA E PARË TIMOTEUT. Apostulli Pal e udhëzon Timoteun këtu në gjërat e rregullit të kishës – mbi nevojën e mirëmbajtjes së doktrinës së shëndoshë, qëndrimet e lutjes publike, qëndrimin e grave në asamble, kualifikimet e pleqësisë dhe të dhjakëve dhe udhëzime për shërbimin e Timoteut si shërbëtor i Zotit.

LETRA E DYTË TIMOTEUT. E shkruar gjatë burgosjes së tij të fundit, ndërsa ekzekutimi po afrohej, Pali i jep zemër dhe e inkurajon Timoteun e ri. Ai e paralajmëron atë për keqësim të gjendjes në ditët e fundit dhe i kërkon me të madhe Timoteut të përmbushë shërbimin e tij nëpërmjet mësimit dhe predikimit të Fjalës dhe nëpërmjet të jetuarit të një jete të durimit, të shenjtërimit dhe të guximit.

TITIT. Pali e udhëzon Titin për kujdesin e asambleve në Kretë, veçanërisht në caktimin e pleqësisë, në mbylljen e gojës mësuesve të rremë dhe në kombinimin e doktrinës së shëndoshë me vepra të mira. Pjesa më e madhe e letrës thekson rëndësinë e vënies në praktikë të asaj çfarë predikojmë. Në këtë mënyrë ne nderojmë doktrinën (2:10).

FILEMONIT. Një skllav i quajtur Onesim kishte ikur nga i zoti i tij i krishterë, Filemoni, dhe kishte shkuar në Romë, ku takoi Palin në burg – dhe gjithashtu Krishtin. Tani Apostulli e kthen atë përsëri te Filemoni në Kolos, jo si skllav, por si një vëlla në Krishtin.

HEBRENJVE. Në vitet e para të kishës, shumë hebrenj u tërhoqën te besimi i krishterë pa u lindur vërtetë përsëri. Disa shkuan aq larg sa u pagëzuan dhe u bashkuan me një asamble lokale, megjithëse ata kurrë nuk kishin bërë një përkushtim të plotë ndaj Zotit Jezus Krisht. Por sapo ata pohuan të ishin të krishterë haptazi, ata u mohuan nga familjet e tyre, u hoqën nga puna, u persekutuan nga të ashtuquajtur shokët e tyre dhe iu nënshtruan një presioni të madh për t'u kthyer te Judaizmi. Ata të cilët u përkulën nën këtë presion

dhe u kthyen te Judaizmi me të vërtetë ia kthyen shpinën Krishtit. Ata u bënë kundërshtarë. Shkrimtari i kësaj letre paralajmëron se është e pamundur që një kundërshtar të rinohet për në pendim. Një mëkat i tillë është fundi. Nuk ka asnjë shpresë për personin, i cili njëherë pohon të ndjekë Krishtin dhe pastaj me dëshirë dhe me ligësi e hedh poshtë Atë.

Shkrimtari tregon se Krishti është përmbushja e tablove dhe i hijeve të Judaizmit dhe të largohesh nga Krishti është të braktisësh substancën për hijen. Ai thekson se jeta e besimit është jeta që kënaq Perëndinë dhe u kërkon besimtarëve të vërtetë të durojnë megjithëse vuajtja përfshihet në të qenët të krishterë.

Kërkesa e këtij libri është e përshtatshme edhe sot ashtu siç ishte atëherë kur u shkrua për herë të parë: «Sot, nëse e dëgjoni zërin e Tij, mos jini zemërgur...» (3:15).

JAKOBI. Jakobi nuk është i interesuar thjeshtë në një fe të vetëm fjalëve; ai dëshiron ta shohë atë të jetuar në një mënyrë praktike. Ai del kundër diskriminimit të klasave, të bisedave të kota, lakmisë, zilisë dhe shtypjes së të varfërve. Ai është dakord me Palin se përligjja është nëpërmjet besimit, por vetëm nëpërmjet atij besimi që rezulton në vepra të mira.

LETRA E PARË E PJETRIT. Pjetri u shkruan të krishterëve të cilët po kalojnë nëpër zjarret e ashpra të persekutimit. Ai i kujton ata se Perëndia është i kënaqur kur ata vuajnë për hir të drejtësisë, por jo kur ata vuajnë si rezultat i mëkateve të tyre. Pas vuajtjes së tanishme vjen lavdia e përjetshme. Në të njëjtën kohë hiri i Perëndisë është i mjaftueshëm.

LETRA E DYTË E PJETRIT. Burimi i krishterë në mes të ligësisë së ditëve të fundit është zhvillimi i karakterit të fortë të krishterë. Njerëz të rremë të kulteve do të çorientojnë shumë njerëz, por shkatërrimi i tyre është i sigurt. Krishti do të vijë, të ligët do të gjykojnë, qiejt dhe toka do të shkatërrohen dhe gjendja e përvetshme do të shërbehet.

LETRA E PARË E GJONIT. Gnostikët ishin një sekt që kishin pikëpamje të gabuara rreth të qenit të Krishtit Perëndi dhe njeri. Disa thonin, për shembull, se Jezusi ishte thjeshtë një njeri dhe se «Krishti» ishte një influencë hyjnore që

erdhi në Jezusin në pagëzimin e Tij, por e la Atë në Kopshtin e Gjetsemanit. Ata e ndanë Jezusin dhe Krishtin, duke thënë se Jezusi vdiq, por Krishti nuk vdiq. Gjoni e vë në dukje këtë gabim, duke këmbëngulur se Jezusi është Krishti, i ardhur në formë njeriu. Gjoni gjithashtu jep edhe shenjat e atyre që janë besimtarë të vërtetë – ata ecin në dritë, ata pranojnë mëkatet e tyre, ata praktikojnë drejtësi, ata i duan vëllezërit, ata mbajnë urdhëresat e Perëndisë, ata pohojnë Jezus Krishtin dhe ata mposhtin botën.

LETRA E DYTË E GJONIT. Kjo letër tregon për politikën e dyerve të mbyllura. Dera jonë duhet të mbyllet ndaj kujtdo propagandisti fetar që ka pikëpamje të gabuara rreth Zotit Jezus Krisht.

LETRA E TRETË E GJONIT. Dhe tani politika e dyerve të hapura! Dera jonë duhet të hapet për ata që janë besimtarë të vërtetë. Gai ishte një shembull i mikpritjes së vërtetë. Diotrefi ishte një tiran i kishës, i cili në mënyrë arbitrare i hodhi poshtë disa nga fëmijët e dashur të Perëndisë.

JUDA. Si 2 Pjetri, Juda jep një tablo të gjallë të kundërshtarëve të ditëve të fundit. Ilustrime nga Dhiata e Vjetër tregojnë se shkatërrimi i tyre është i pashmangshëm. Të krishterët duhet të ndërtojnë veten në besim, lutje dhe dashuri, duke pritur kthimin e Zotit.

Libri i Zbulesës

Vetëm pak pjesë të Biblës janë aq të mahnitshme sa libri i Zbulesës dhe vetëm pak janë aq të vështirë për t'u kuptuar. Ne mund të jemi të lumtur se një bekim u jepet atyre që e lexojnë atë dhe jo vetëm atyre që e kuptojnë atë (Zbulesa 1:3).

Një nga gjërat e para që duhet të kuptoni është se libri i Zbulesës është kryesisht një libër i gjykimit. Në të lexojmë për luftëra, zi buke, shkatërrime, bubullima, vetëtimat dhe për shumë figura të tjera të zemërimit hyjnor.